

Teunis Somer en de ‘Moorddijk’ in Verwolde

Eddy ter Braak

“De echtgenote van Egbert, Hendrika Zomer, is de achterkleindochter van Teunis Somer, die wegens moord op zijn schoonzuster in 1840 te Arnhem werd opgehangen. De moord vond plaats op een pad nabij kasteel Verwolde. Dat pad wordt nog steeds de ‘Moorddijk’ genoemd.”

Bovenstaande notitie bij een stukje familiestamboom maakte op mij, klein- zoon van Hendrika Zomer, veel indruk. Oma, de achterkleindochter van een man, die zijn schoonzuster had vermoord en die voor zijn daad was opgehangen! Dat was iets, waar in de familie nooit over was gesproken.

Wist men het niet, of had men het altijd verzwegen? Mogelijk, omdat het verschrikkelijke van het gebeurde een smet op de familie zou kunnen werpen? Zou oma zelf hebben geweten, wat voor drama er nog niet zo heel lang geleden in haar directe familie had plaats gevonden?

En dan komt natuurlijk de vraag op: Wie was deze Teunis Somer en hoe was hij tot zijn verschrikkelijke daad gekomen?

Teunis Somer

Tijdens het onderzoek bleek, dat de achternaam van Teunis en zijn familie in de archieven staat aangegeven als Somer, Zomer en Zommer. Hij werd op 31 augustus 1815 in de buurtschap Exel onder Laren (Gld.) geboren, als achtste kind van het daglonergezin van Derk Somer en Janna Klein Beekman. Derk en Janna waren op 24 november 1799 in Lochem getrouwd.

Het echtpaar woonde, in ieder geval tussen 1812 en 1829, in de buurtschap Exel op het boerderijtje ‘De School’. Later noemde men het de ‘Moespot’. Jaren geleden is het afgebroken. Teunis werd op 1 september 1815 in de Nederlands Hervormde kerk van Lochem gedoopt. Over zijn jeugd is niets bekend. Onderwijs heeft hij in ieder geval niet gevolgd, want in de registers staat meerdere keren vermeld, dat hij niet kon lezen en schrijven. In de periode tussen mei 1828 en mei 1829, ongeveer 13 jaar oud, staat hij in het bevolkingsregister ingeschreven bij landbouwer Gerrit Schutte op boerderij ‘Damschutte’ in Groot Dochteren. Waarschijnlijk werkte hij daar toen als knecht. Ook Teunis was net als zijn vader en zijn schoonvader dagloner.

Op 5 april 1836 trouwde hij op 21-jarige leeftijd in Laren met de 31-jarige Janna Klein Bekman, weduwe van de in 1835 overleden Hendrik Jan Hietkamp. Janna Klein Bekman, de vrouw van Teunis, was een achternicht van zijn moeder, Janna Klein Beekman. Wat de achternaam betreft, was er in het verleden vaak sprake van veranderingen en verschrijvingen, zoals bij de naam Somer al is gebleken. Janna Klein Beekman staat vaak als Janna Klein Bekman in de registers vermeld!

Een foto van Teunis Somer is er niet. Wel bevindt zich tussen de huwelijks bijlagen het certificaat van de Nationale Militie van Teunis. Hierop staat zijn ‘signalement’: lengte: 1 el en 660 strepen (vanaf 1820 was de el gesteld op 1 meter en een streep op 1 millimeter, Teunis was dus 1.66 m. lang); aangezicht: lang; voorhoofd: ordinair (= gewoon); ogen: blauw; neus en mond: ordinair; kin: rond; haar en wenkbrauwen: bruin; verder geen merkbare tekenen. Verder wel de aantekening, dat Teunis heeft verklaard het formulier niet zelf te kunnen tekenen.

Teunis, Janna en de drie kinderen uit haar eerste huwelijk woonden in bij haar ouders op het boerderijtje Klein Bekman, dat iets ten noorden van huize Verwolde is gelegen. Samen kregen ze nog twee kinderen: Hendrik Jan en Gerrit Hendrik. In het kleine boerderijtje woonden dus in totaal negen personen.

Het boerderijtje en de erbij horende grond hoorden Teunis Klein Bekman niet toe. Hij had het gepacht.

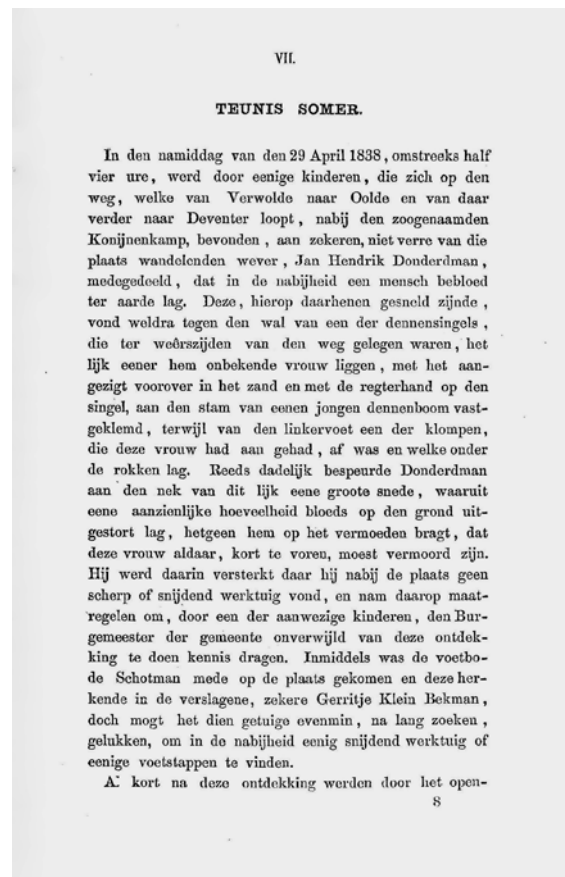
Teunis overleed op 25-jarige leeftijd op 3 maart 1840 in Arnhem, zoals verderop zal blijken, onder wel heel bizarre omstandigheden. Janna bleef achter met de vijf kinderen.

De zaak Teunis Somer

In het boek *Lijfstraffelijke regtspleging in Gelderland, of belangrijke strafzaken van 1811 tot 1859 aldaar voorgekomen* van mr. J. W. Staats Evers wordt ruim aandacht aan de zaak Teunis Somer besteed. Staats Evers maakte voor zijn boek gebruik van de aantekeningen die zijn vader, mr. W. Staats Evers, procureur generaal bij het Provinciaal Gerechtshof te Arnhem, hem had nagelaten. W. Staats Evers was één der rechters in het strafproces tegen Teunis en Hendrik Somer.

Dank zij dit boek is er nog zoveel informatie over de zaak Teunis Somer voorhanden. In de boeken van de Arrondissementsrechtbank van Zutphen, ondergebracht bij het Gelders Archief te Arnhem, is de naam van Teunis Somer namelijk helemaal niet terug te vinden! Waarschijnlijk zijn de verslagen van de verhoren e.d. meegegaan naar Arnhem, omdat hij daar in 1839 door het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland is veroordeeld. Het gehele archief van het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland is echter bij de grote brand van 19 september 1944 tijdens de strijd om Arnhem verloren gegaan. Bij de strijd tussen de Duitsers en de Geallieerden ging in een geweldige vuurzee het Paleis van Justitie samen met de oude en vertrouwde bebouwing rond de markt in de vlammen ten onder. Daarom zijn er nauwelijks nog officiële bescheiden over de zaak te vinden.

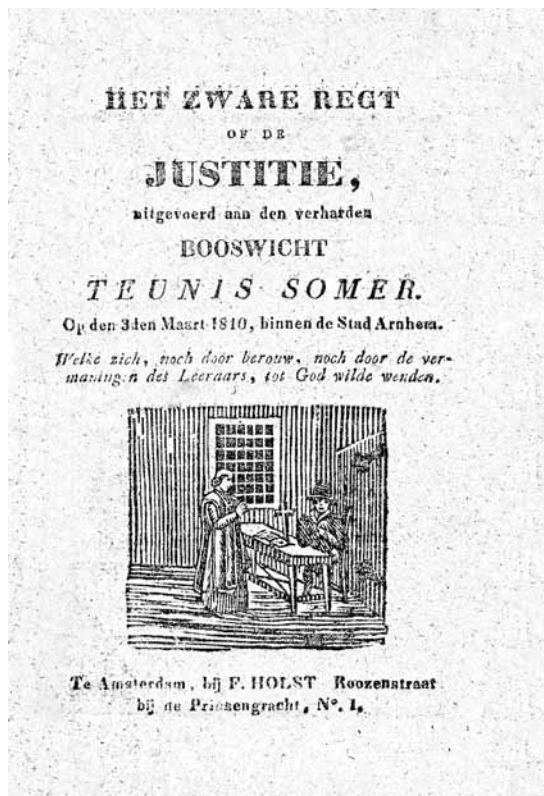

Daarnaast besteedde 'meester' H. W. Heuvel in zijn boek *Oud-Achterhoeksch Boerenleven* een hoofdstuk aan het gebeurde op de 'Moorddijk'.

Verdere informatie leverde een artikel in de *Lochemsche Courant* van 27 en 29 april 1938, ontvangen van de heer S.J. Hijink uit Laren. In dit artikel kwam de heer G. Langelier uit Laren na honderd jaar op de moordzaak terug. En de *Arnhemsche Courant* van 3 maart 1840, in te zien bij de Gelderland Bibliotheek in Arnhem, geeft een interessant commentaar op de openbare voltrekking van het doodvonnis op Teunis Somer.

Deze bibliotheek bezit ook een soort pamflet over het gebeuren rond de terechtstelling van Teunis Somer! Het is een drukwerkje van acht bladzijden met als titel 'Het zware regt of de justitie uitgevoerd aan den verhardten booswicht Teunis Somer'.

Nader onderzoek maakte duidelijk, dat het hier gaat om een zogenaamd moordlied. Dit was vroeger het populairste genre onder de markt- of straatliederen. Met deze liederen vermaakten de liedjeszangers tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog het volk. Tijdens kermissen, bruiloften en markten waren deze zangers graag geziene gasten. Zij zongen weliswaar over allerlei onderwerpen, maar zoals al aangegeven, waren de liedjes met nieuwtjes over recente moorden het populairst.

Ze werden vaak heet van de naald geschreven, veelal nog voor de veroordeling van de moordenaar. Maar ze konden nog vele jaren daarna gezongen worden.

Het waren zaken, die in de weinige destijds aanwezige kranten niet of nauwelijks aan de orde kwamen. Natuurlijk zongen straatzangers hun liedjes om zoveel mogelijk geld op te halen. Tijdens de voordracht ging de vrouw, of de partner van de marktzanger rond met de centenbak. Vanaf de negentiende eeuw verkochten ze daarnaast ook de gedrukte tekst van het moordlied. Dan konden de mensen meezingen.

Soms, zoals in het geval van het lied van Teunis Somer, werd de liedtekst voorafgegaan door uitgebreide informatie over de moord, of over het proces. De liederen werden gezongen op bekende melodieën. Sommige zangers maakten de liedteksten zelf, anderen kochten de liedbriefjes bij drukkers. In het geval van dit pamflet, was dat F. Holst uit Amsterdam.

In dergelijke liederen bezongen de straatzangers het liefst wrede en gruwelijke misdaden en graag tot in detail. Daarnaast werd er in de teksten gebruik gemaakt van allerlei krachtige stereotypen, zoals een jonge, onschuldige vrouw als slachtoffer, een koelbloedig of juist oververhit beest als dader en grenzeloos lijdende nabestaanden. Vandaar dat Teunis Somer in 'zijn' pamflet wordt afgeschilderd als een 'verharden booswicht', die geen enkel gevoel van wroeging en droefheid kan opbrengen als zijn vrouw bij

haar afscheid van hem Gezang 184 volledig voor hem voorleest. Daarbij waren alle aanwezigen aangedaan, terwijl Teunis als zeer bedaard en koel wordt afgeschilderd.

Of Janna Klein Bekman Gezang 184 werkelijk heeft voorgelezen bij het bezoek aan haar man, zullen we wel nooit te weten komen. Het zal de schrijver van de tekst van het pamflet zeker te doen zijn geweest om bij het publiek een gevoelige snaar te raken en dat zal hem met deze tekst zeker gelukt zijn. De meeste mensen waren in die tijd kerkelijk en ze zullen daarom op de hoogte zijn geweest van de gevoelige inhoud van dit lied. Dat is mogelijk de reden, dat de schrijver van het pamflet op dit gezang wijst. Om u op de hoogte te stellen van de tekst staat deze op de pagina hiernaast, de oorspronkelijke tekst en de transcriptie.

Wat is er over de moordzaak Teunis Somer bekend?

In de namiddag van zondag de 29ste april 1838 kwamen een paar kinderen op de weg van Verwolde naar Oolde vlakbij boerderij Konijnenkamp (nu Henrikahoeve) naar de daar wandelende Jan Hendrik Dondertman toe met het verhaal, dat verderop een bebloed mens op de grond lag. Het bleek een vrouw te zijn, die met het gezicht voorover in de berm lag. Dondertman zag dat ze een grote snee rond hals en nek had, waar veel bloed uit was gestroomd. Hij stuurde daarop één van de kinderen naar de burgemeester van Laren, baron Van der Borch die dichtbij op huize Verwolde woonde, om hem te vertellen dat er aan de Berkenweg een dode lag.

Dit is niet het kleine boerderijtje, waar Teunis Klein Bekman en de rest van de familie woonde. Het werd, zoals op de gevel vermeld staat, in 1899 opnieuw en in een wat vergrote vorm opgebouwd. De huidige boerderij is nog weer wat groter met ramen in de bovenverdieping en op de gevel prijkt nu de naam Jacobahoeve. Echter nog steeds met het jaartal 1899 (!) boven de huidige naam. De foto is van ongeveer 1910.

184. OP DEN DOOD.

Wijze: Gezang 23.

A Ik ik / wanneer mijn
sterfuur slaat / Het pad des
doods betrede / Dan gaat Gij /
Heer! mijn toeverlaat / Met
uw genade mede: Zijt Gij mijn
toevlugt steeds gewoest / Ook
dan beveel ik U mijn' reest /
Gij zult hem wel bewa- ren.
2. Mijn schuld is zwaar / en
veel / en groot / Maar dat doet
mij niet sagen; Ik vrees wel /
in den laatsten nood / Nog veel
gewetenslagen: Maar aan uw
dood zal mijn gemoed / En
aan uw Godlijk offerbloed Dan
nog met vreugd geden- ken.
3. Ik ben uw lid / Gij zijt
mijn Hoofd; Noch Engel /
dood / noch leven / Niet /

dat mij ooit aan U ont-
rooft / Gij hebt m' uw woord
gegeven; En sterf ik nu / ik
sterf den Heer / Gij zelf hebt
mij het leven weêr / Doet
uwen dood verwor- ven.
4. Omdat Gij uit het graf ver-
reest / Zal ik ook eens verrij-
zen / En / waar Gij mij een erf-
deel weest / Verheerlijkt U prij-
zen: Dan kom ik bij U in uw
rijk / En leef met U onsterfelijk /
Daarop ontslaap ik blij- de.
5. Waar / waar is dan uw roof /
o graf! Waar dan uw prikkel /
zonden! Hier leggen wij de wa-
pens af / Na zoo veel strijd en
wonden; En is de doodslaap
eens volbragt / Dan wekt Gij
ons doot uwe kracht / He-
rug! Doet den he- mel. 185. o p

Op den dood.

Als ik, wanneer mijn sterfuur slaat,
Het pad des doods betrede:
Dan gaat Gij Heer! mijn toeverlaat,
Met uwe genade mede;
Zijt Gij mijn toevlugt steeds geweest,
Ook dan beveel ik U mijn geest,
Gij zult hem wel bewaren.

Mijn schuld is zwaar, en veel, en groot,
Maar dat doet mij niet sagen;
Ik vrees wel, in den laatsten nood,
Nog veel gewetenslagen:
Maar aan uw' dood zal mijn gemoed,
En aan uw godlijk offerbloed
Dan nog met vreugd gedenken.

Ik ben uw lid, Gij zijt mijn Hoofd,
Noch Engel, dood, noch leven,
Niets, dat mij ooit aan U ontroof,et,
Gij hebt m' uw woord gegeven;
En sterf ik nu, ik sterf den Heer,
Gij zelf hebt mij het leven weêr
Door uwen dood verworven.

Omdat Gij uit het graf verreest,
Zal ik ook eens verrijzen,
En waar Gij mij een erfdeel weest,
Verheerlijkt U prijzen:
Dan kom ik bij U in uw rijk,
En leef met U onsterfelijk;
Daarop ontslaap ik blijde.

Waar, waar is dan uw roof, o graf!
Waar dan uw prikkel, zonden!
Hier leggen wij de wapens af,
Na zoo veel strijd en wonden;
En is de boodschap eens volbragt,
Dan wekt Gij ons door uwe kracht,
O Jezus! voor den hemel.

Voetbode Schotman, die ondertussen aan was komen lopen, herkende het slachtoffer als Gerritje Klein Bekman. Deze Gerritje Klein Bekman, destijds 35 jaar oud, woonde met haar ouders in het boerderijtje Klein Bekman (vroeger ook wel Voscier genoemd). Het stond niet zo heel ver van de plaats, waar zij vermoord was. Behalve Gerritje en haar ouders woonden in het boerderijtje, zoals eerder vermeld, ook haar zuster Janna met haar man Teunis Somer en een vijftal kinderen. Hoewel Gerritje medebewoonster van het boerderijtje was, was ze er meestal alleen in het weekend. Door de week verbleef ze op één van de boerderijen in de omgeving, waar ze tijdelijk de kost verdiende met spinnen. Zo was ze ook het weekend van 28 en 29 april thuis geweest. Op het moment van de moord was ze weer op weg naar haar kosthuis.

Het was destijds alom bekend, dat er in het gezin Klein Bekman vaak ernstige onenigheden waren. De burens en zelfs de burgemeester van Verwolde hadden verschillende keren een poging gedaan om de vrede te herstellen, maar steeds zonder resultaat. De onenigheden waren nog toegenomen vanaf het moment, dat Teunis Somer er in huis was gekomen. Bij zijn bekentenis vertelde Teunis later aan de rechter van instructie te Zutphen, dat hij en zijn vrouw "Gerritje wegens haar kibbelachtig humeur een onverzoenlijke haat toedroegen".

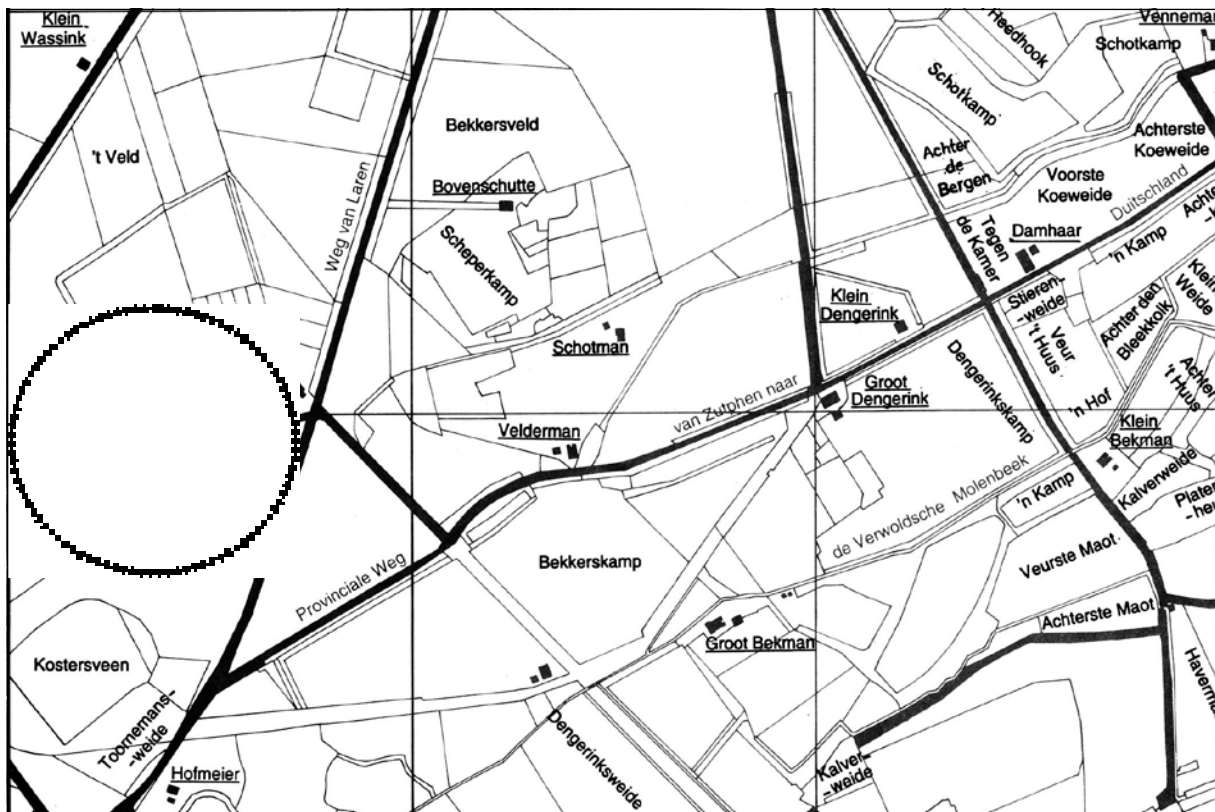
In een brief van burgemeester A. van der Borch aan de officier van justitie te Zutphen schreef deze op 6 maart 1839 o.a.: "..... dat de haat, welke men de ongelukkige vermoorde Gerritje Klein Bekman toedroeg meer en meer toenam, en wel dermaate, dat eindelijk des zelfs noodlottige verwonding plaats heeft gehad welke een en ander oopenbaar bekend is. Het onderling gedrag van de jonge man en vrouw, T. Zomer en Janna Klein Bekman, heb ik altijd kunnen beschouwen, en mij als eenstemmig tegen Gerritje Klein Bekman gerigt, voorgekomen." Teunis had zich ook wel eens tegen anderen laten ontvallen, dat hij graag van Gerritje af wilde zijn. Tijdens zijn bekentenis voor genoemde rechter van instructie, een bekentenis die hij later weer introk, vertelde Teu-

nis, dat zijn broer Hendrik hem meer dan eens de raad had gegeven, om zich van zijn lastige schoonzuster te ontdoen. Hendrik zou zelfs aangeboden hebben, om dit voor hem te doen.

Nadat Teunis en Hendrik maandenlang met elkaar over de kwestie hadden gesproken, hadden ze in de morgen van 29 april, toen ze elkaar voor het ter kerke gaan ontmoetten, besloten Gerritje die middag van het leven te beroven.

Toen Gerritje die zondagmiddag van huis was vertrokken in de richting van haar kosthuis, was Teunis ook op pad gegaan. Zijn vrouw had hij verteld, dat hij bij een boer in Holterbroek wilde gaan vragen, of hij bij hem een koe kon onderbrengen. In werkelijkheid ging hij in de richting van de Konijnenkamp. Dat deed ook zijn broer Hendrik. Ze troffen elkaar bij het Nieuwe Hek. Daar zagen ze Gerritje voor hen uit lopen. Ze volgden haar tot voorbij de Konijnenkamp.

In het verhaal van Staats Evers vertelde Teunis in zijn bekentenis over de daad: "... dat H.S. daarop, terwijl hij langzaam op den weg was blijven voortgaan, zich linksaf in het bosch had begeven en vervolgens, na zijn hoed afgezet, zich van zijne schoenen ontdaan en zijne regtermouw tot den elleboog opgestroopt te hebben, ter plaatse, waar de dennensingels ter zijde van den weg een aanvang nemen, onverhoeds met een mes, hetwelk hij hem even te voren daartoe had overreikt, uit het bosch op zijde was gesprongen, en haar vervolgens bij den nek vastgegrepen en tegen den dennensingel omvergeduwd had; dat hij, beklaagde, daarop toegesprongen

Kaartdeel uit het boek *Boerderijen- en veldnamen in Lochem* met daarop de boerderijen Klein Bekman en Hendrikahoeve/Konijnenkamp en de naam 'Moordijk'. De weg heet officieel Berkenweg.

zijnde, haar het hoofd voorover had gedrukt, waarop de tweede beklaagde, Gerritje, die toen onder hevig kermen de woorden: "O God!" had uitgeroepen en, van achteren vastgegrepen, hare aanvallers niet had kunnen herkennen, den hals had afgesneden; dat hij, beklaagde, na het volvoeren der misdaad, H.S. dadelijk verlaten en zich naar het Holterbroek begeven had, na alvorens op diens raad het mes, dat deze hem had teruggegeven, ter hoogte van de Larensche brug, in een dennenbosje diep in den grond te hebben gestoken; dat de 2de beklaagde toen in het bosch teruggekeerd zijnde, in plaats van zijn hoed, een pet, welken hij had medegenomen ten einde niet herkend te worden, opgezet en zijne schoenen weder aangetrokken had; ..."

's Avonds hadden de broers elkaar bij een handwijzer weer getroffen en nog even met elkaar gesproken.

Het onderzoek en het proces tegen de broers Teunis en Hendrik Somer

Teunis en Hendrik Somer werden al gauw na het gebeurde opgepakt en in de gevangenis van Zutphen opgesloten. Ze ontkenden de daad gepleegd te hebben. Uit getuigenverklaringen bleek echter, dat zij ten tijde van het gebeuren in de omgeving van de moordplek waren gesignaleerd. Men had hen in dezelfde richting als Gerritje zien lopen. Bovendien had Teunis zich die middag bij boeren, waar hij op bezoek was geweest heel vreemd en afwezig gedragen.

Hendrik had men die middag nauwelijks gezien. Wel was het iemand opgevallen, dat hij bloed op zijn hand

en kleren had. Maar daarover had Hendrik toen gezegd, dat dit kwam van een vechtpartij bij een bruiloft en van een bloedneus. Verscheidene getuigen vonden het wel nodig bij hun ondervraging door de politie aan te geven, dat Hendrik in de omgeving als een hardvochtig mens bekend stond.

Vijf maanden van verhoren volgden, waarin zowel Teunis als Hendrik hun schuld en medeplichtigheid bleven ontkennen. Teunis had bij de verhoren wel een aantal keren geopperd, dat zijn broer Hendrik de daad kon hebben gepleegd. Hendrik had daar, vanwege Gerritjes vreselijke karakter, wel eens op gezinspeeld.

Op 21 september 1838 liet Teunis echter geheel onverwachts de rechter van instructie te Zutphen bij zich komen om een uitgebreide 'bekentenis' te doen.

In 1839 speelde deze bekentenis tijdens het proces tegen Teunis en Hendrik Somer voor het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland in Arnhem een cruciale rol. Dank zij deze bekentenis en de getuigenverklaringen vonden de rechters het niet moeilijk om vast te stellen, dat Teunis Somer zijn schoonzuster (met voorbedachten rade) had vermoord. Ondanks het feit, dat Teunis tijdens dit proces zijn in Zutphen gedane bekentenis weer introk. Hij zou in Zutphen sterk onder druk zijn gezet en zich gedwongen hebben gevoeld zijn (mede?)schuld te bekennen. En ondanks het feit, dat Teunis, in zijn verklaring/bekentenis voor de rechter van instructie, volgens Staats Evers, duidelijk had aangegeven, dat Hendrik de daad had gepleegd en dat hij als handlanger had dienst gedaan. Daar kwam nog bij, dat de rechters op de hoogte waren van het feit, dat Hendrik vanwege zijn hardvochtigheid zijn laatste kosthuis moest verlaten en om die reden op het punt had gestaan bij Teunis en zijn gezin in te trekken. Hij zou er, volgens Staats Evers in zijn boek, alle belang bij hebben gehad zich voor die tijd van de lastige Gerritje te ontdoen.

Voor het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland in Arnhem waren dit echter geen redenen Teunis niet voor de daad te veroordelen. Men stelde zich tevreden met de bekentenis van Teunis Somer (of deze later was ingetrokken of niet) en de getuigenverklaringen. Het was voor het gerechtshof voldoende om tot de veroordeling over te gaan.

Op 16 juli 1839 werd hij dan ook veroordeeld "*tot de straffe des doods, uit te voeren op een der openbare pleinen binnen de stad Arnhem*".

De doodstraf door middel van de galg toont aan, hoe de rechters tegen zijn daad aankeken. Het werd als een zeer schandelijke straf beschouwd. Het was een typische dievendood en het overkwam bijna uitsluitend mannen. Vrouwen en moordenaars die tot de betere standen behoorden, werden doorgaans met het zwaard onthoofd.

En Hendrik dan?

De rechtbank vond, heel opmerkelijk, dat ze tegen hem niet voldoende bewijzen had. Ondanks de belastende verklaring in de bekentenis van Teunis en ondanks de getuigenverklaringen, die aantoonde, dat hij ten tijde van de misdaad samen met Teunis in de buurt was geweest en ondanks het feit, dat "*..... de stand, waarin men het lijk had gevonden, en de toegebragte snede op zich zelve, aan eenen tweeden dader moest doen denken. Voor dien dader hield men H.S*" (tekstdeel uit het boek van Staats Evers).

Hendrik was echter altijd blijven volhouden, dat hij niets met de zaak te maken had. Voor de bloedvlekken op zijn hand, mouw en pet accepteerde het gerecht, dat ze veroorzaakt zouden zijn door de door hem genoemde vechtpartij en genoemde bloedneus. Beide gebeurtenissen bleken ook werkelijk te hebben plaats gevonden. (Nu zou DNA-onderzoek waarschijnlijk iets anders aantonen.)

Hendrik werd daarom wegens gebrek aan 'genoegzaam' bewijs vrijgesproken. Uit de brief van burgemeester Van der Borch, van 12 december 1839, aan de officier van justitie te Zutphen blijkt, dat Hendrik na zijn vrijspraak terug is gegaan naar Laren, waar hij bij zijn moeder introk. Het bevolkingsregister laat zien, dat hij zich echter pas in 1844 officieel op het adres van zijn moeder liet inschrijven. In dezelfde brief van de burgemeester staat ook, dat Hendrik al gauw weer als boerenknecht bij H. Dijkerman op boerderij Dondertman aan het werk kon. Hij bleef bij zijn moeder wonen tot hij in 1852 trouwde met Grada Nijman. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. Hendrik stierf in 1862. Van zijn vijf kinderen heeft alleen zijn dochter Derkjen de volwassen leeftijd bereikt.

H.W. Heuvel vertelt in zijn boek in het hoofdstuk over 'De Moordijk' over deze Hendrik nog: "*Moeder had hem gekend. Hij woonde tegenover de school en ze was als kind heel bang voor 'Snij-Hendrik', zoals men hem noemde. Maar Grootmoeder zei: 'Kind, die man is zelf bang. Hij heeft geen gerust oogenblik en schrikt bij 't ritselen van een blad.' Op zijn sterfbed moet hij alles aan den dominee gebiecht hebben.*"

Teunis Somer een 'verharden booswicht'?

Teunis had (volgens het artikel in de *Arnhemsche Courant* van 3-3-1840) de wonderlijke gedachte, dat hij, ondanks zijn veroordeling, niet ter dood kon worden gebracht. Dit, omdat hij zijn bekentenis had herroepen. Daarom wilde hij ook niet tegen zijn veroordeling in cassatie gaan. Toen zijn vrouw dat voor hem deed, nam hij haar dat zeer kwalijk, omdat het volgens hem toch als een soort van bekentenis kon worden gezien. Daarom wilde hij ook niet met de dominee bidden en om vergeving vragen voor zijn zonden. Dat zou voor hem ook een vorm van bekentenis inhouden. Het verzoek van Janna werd op 29 oktober 1839 bij arrest van de Hoge Raad afgewezen. Ook een smeekbede van haar en van zijn zuster aan de Koning om zijn leven te sparen werd door de vorst afgewezen.

Het moet voor Teunis heel pijnlijk zijn geweest te beseffen, dat zijn in Zutphen gedane bekentenis als het voornaamste bewijs voor zijn schuld was gebruikt. Terwijl zijn broer, door te blijven ontkennen, vrij was gesproken. Mogelijk had hij, toen hij de rechter van instructie bij zich liet komen, helemaal niet de bedoeling een bekentenis te doen. Een bekentenis in de zin van te bekennen, dat hij eigenhandig zijn schoonzuster had gedood. Waarschijnlijk wilde hij in een verklaring het gerecht voor eens en altijd duidelijk maken, wat zijn aandeel in de verschrikkelijke daad was geweest. Die indruk wordt bevestigd, door hetgeen Staats Evers over de door Teunis gedane bekentenis heeft overgenomen uit de verslagen van het gerechtshof.

Wat zal Teunis een spijt hebben gehad, dat hij op 21 september 1838 de rechter van instructie bij zich had laten roepen! Mogelijk dat hij mede daardoor gedurende zijn opsluiting perioden had, waarin hij zich als een waanzinnige gedroeg, afgewisseld met perioden waarin hij geen woord sprak en zich wilde doodhonger.

In het 'Repertoire der Gemeente Verwolde 1840' (ingekomen brieven) zijn de volgende aantekeningen over de zaak Teunis Somer te lezen:

Het is het verzoek van de officier van justitie aan de burgemeester om Janna Klein Bekman in kennis te stellen, dat haar verzoek om kwijtschelding van de straf van haar man door Zijne Majesteit was afgewezen.

En het verzoek van de procureur generaal bij het Gerechtshof aan de burgemeester om Janna Klein Bekman te verzoeken om naar Arnhem te vertrekken om daar afscheid van haar man te nemen.

Volgens de schrijver van het artikel in de *Arnhemsche Courant* was Janna Klein Bekman, samen met de zuster van Teunis, in de late avond van de dag voor de terechtstelling in Arnhem aangekomen om afscheid van hem te nemen. Ze zouden nog diezelfde avond en ook de ochtend voor zijn terechtstelling bij hem zijn geweest.

35. 19 febr. 1840. Off. van Justitie. 20 febr. 1840. Executie van Janna Klein Bekman, een vrouw, die het hoofd van haar man, T. Somer, heeft afgesneden. Het is gesproken van de hand. —

36. 21 febr. 1840. Proc. Off. J. Meert. Executie van T. Somer. —

Handwritten notes in Dutch, numbered 35 and 36, detailing legal proceedings and a request for Janna Klein Bekman to travel to Arnhem for her husband's execution. The notes are written in cursive and include dates and names of officials.

De terechtstelling van Teunis Somer

Voor zijn terechtstelling op 3 maart 1840 op het marktplein van Arnhem deed Teunis nog een vergeefse poging om tussen het massaal toegestroomde publiek te ontsnappen. In het pamflet over Teunis Somer staat het als volgt omschreven: “De misdadiger die ongebonden was, liet reeds dadelijk zijn oogen wijd en zijd rondgaan, tot dat hij, nabij het schavot genaderd, eenen sprong nam, om van zijne geleiders te ontvlugten. Hij werd echter terstond gegrepen, en als toen sterk gebonden, waarnaar hij klaarblijkelijk flauwte voorwendde. Na weder opgestaan te zijn (hebbende men hem om te behouden op den grond getrokken) en voortgeleid wordende, riep hij uit: “O menschen! van Arnhem, wacht u voor de Heeren, van Arnhem en Zutphen, zij hebben mij valschelijk veroordeeld, zij rukten mij onschuldigh van mijne vrouw en kinderen”; welke uitroep hij meermalen, zoowel voor als op het schavot herhaalde.”

Het pamflet gaat verder met: “De leeraar (dominee) trachtte hem, op het schavot zijnde, door gemoedelijke en ernstige toesprake in een andere gemoedgesteldheid te brengen, doch zulks had geene de minste goede uitwerking op den misdadiger. Hij was en bleef onverbiddelijk in eenen bijna ongeloovelijke hardvochtigen toestand. Daarna nam de leeraar, die zich in andere omstandigheden aan de zijde van den veroordeelde voorgenomen had een gebed te doen, van hem afscheid en ging zeer weemoedig en treurig weg. Nadat men met de misdadiger bezig was te binden, onder het welke hij zich meermalen onbetamelijke uitdrukkingen veroorloofde, beklom hij de ladder en ook toen deed hij de meergemelde uitroepen. Weldra echter werd hem de spraak benomen en gaf hij den geest.”

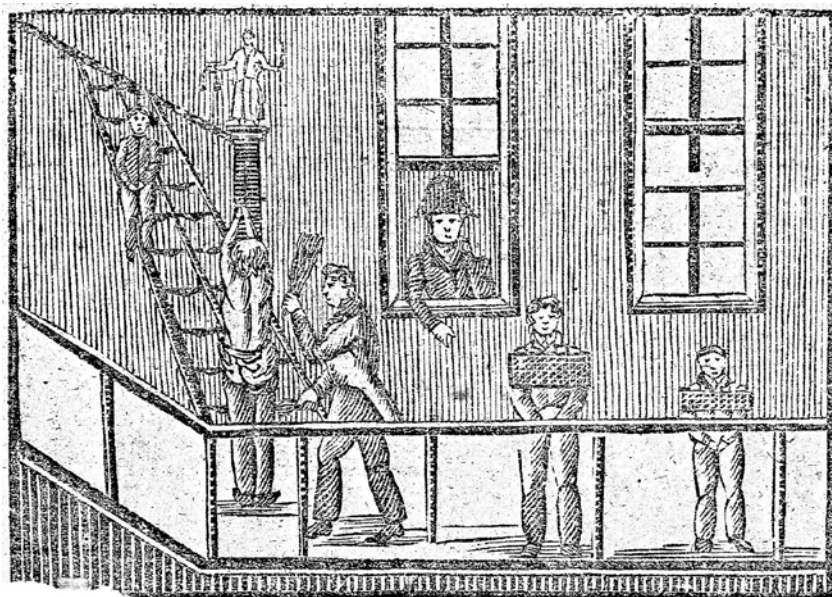
G. Langelier vermeldde nog in zijn artikel ‘De Moorddijk in Verwolde onder Laren’ van 29 april 1938: “Nog heden ten dage spreekt de bevolking over de gruweldaad en vertelt men, hoe sommige menschen uit Laren en omgeving er den langen tocht te voet naar Arnhem voor over hadden, om van de executie getuige te zijn.” De schrijver van het artikel in de *Arnhemsche Courant* van 3 maart 1840 was niet erg te spreken over deze openbare terechtstelling in het centrum van Arnhem (de tweede keer in korte tijd): “Zeker is het, dat al wie

aanspraak maakt op gevoel van menselijkheid en ware godsdienstige beginselen over deze in korten tijd herhaalde terechtstelling innig is bewogen en geschokt, - en dat wij vurig wenschen, dat onze stad van dergelijke tooneelen moge verschoond blijven, of dat men bepalingen daarstelle, dat dergelijke straoefeningen buiten de stad plaats hebben, waar het niet aan nieuwsgierigen zal ontbreken, voor wie die tooneelen nuttig kunnen zijn, en waardoor de ingezetenen dan ook niet meer bloot gesteld zullen wezen aan het ergelijk gezicht van de vilders-kar op den vollen dag door de straten der stad het, misschien nog niet koude, lijk van de ter dood gebragte te zien vervoeren."

Het overlijden van Teunis Somer is de dag na de terechtstelling (4 maart 1840) door twee gerechtsdeurwaarders bij de Arnhemse wethouder mr. Jacob baron van Pallandt aangegeven.

Zo is Teunis Somer dus aan zijn eind gekomen. Hij is de laatste persoon, die onder de burgerlijke wetgeving in Arnhem door het gerecht ter dood is veroordeeld en ook werkelijk ter dood is gebracht. De werkelijk laatste terechtstelling was in 1946, maar die viel onder het oorlogsrecht.

In het boek *Arnhem omstreeks het midden van de vorige eeuw* van A. Markus uit 1907 is te lezen: "Zoo werd

Deze afbeelding staat op bladzijde 2 van het pamflet over Teunis Somer. Het verbeeldt een terechtstelling. De houtsnede is echter niet speciaal voor de terechtstelling van Teunis gemaakt. Teunis werd die dag als enige terechtgesteld.

In het boek *Justitiae Sacrum, Zeven eeuwen rechtspraak in Arnhem* van dr. P.G. Aalbers staat op bladzijde 207 het volgende, dat betrekking heeft op de in het zwartgeklede figuur achter het raam op bovenstaande afbeelding: "Wanneer er een openbare terechtstelling plaats vond, hingen uit enige ramen in de linkervleugel van het Paleis van Justitie zwarte kleden, terwijl de rechters vanuit de ramen neerkeken op het schavot en middels handgebaren in verbinding stonden met de beul."

b.v. een misdadiger in 1841 bij gewijzigd doodvonnis veroordeeld tot het ondergaan van geeseling en brandmerkstraf onder de galg met de strop om de hals en opsluiting in een tuchthuis gedurende den tijd van twintig jaar; en dan moest men de Heeren nog danken voor het genadige recht."

De afschaffing van de werkelijke uitvoering van de doodstraf kwam dus voor Teunis net te laat!

Janna Klein Bekman

Zijn vrouw Janna bleef achter met vijf kinderen, drie kinderen uit haar eerste huwelijk, Gerritje (10 jaar oud), Janna (8 jaar oud) en Jan Hendrik (6 jaar oud) en twee kinderen uit haar huwelijk met Teunis Somer: Hendrik Jan (4 jaar oud) en Gerrit Hendrik (2 jaar oud).

Het zal een moeilijke tijd voor Janna (en haar ouders) zijn geweest. In 1837 had ze ook al een zuster verloren. Deze was, dertig jaar oud, in het ouderlijk huis overleden.

Over de periode, dat Teunis in Zutphen en later in Arnhem in arrest zat, staan nog twee gebeurtenissen in huize Klein Bekman in het 'Repertoire' van uitgaande brieven van de burgemeester van Verwolde vermeld. Eerst een notitie van een brief uit 1838 aan de vrederechter, waarin de burgemeester hem meedeelde, dat op 10 juli 1838 T. Klein Bekman, dagloonder, oud 73 jaar, was overleden. Daaropvolgend een notitie van een brief aan de officier van justitie te Zutphen met daarin de melding van de arrestatie van "weduwe T. Klein Bekman" en de melding, dat hij voor een voertuig zal zorgen om de "weduwe van T. Klein Bekman" naar Zutphen over te brengen. Verder wordt er in het brievenboek niets meer over de kwestie vermeld. Vermoedden burgemeester Van der Borch en het gerecht, dat er weer een drama in het gezin Klein Bekman had plaats gevonden? Blijkbaar wel, waarom had de vrederechter de weduwe anders laten arresteren?

Geertje is blijkbaar niet schuldig bevonden aan de dood van haar man, want uit het bevolkingsregister over de periode 1840-1849 blijkt, dat ze nog steeds met haar dochter, de "weduwe T. Zomer", en haar kleinkinderen op het boerderijtje woonde. Ze is er op 6 december 1843 overleden.

Dan nog een notitie van een brief uit 1839 aan de officier van justitie, dat bij Janna Klein Bekman, "huisvrouw

van *Teunis Somer*”, aardappels waren gestolen. Met het verzoek van de burgemeester “*het zelve te mogen repareren*”.

Janna Klein Bekman en haar kinderen zijn tot januari 1845 op boerderij Klein Bekman blijven wonen. Toen verliet de familie echter het boerderijtje en verhuisde naar Laren.

Negen jaar na de terechtstelling van Teunis trad Janna opnieuw in het huwelijk. Nu met de landbouwer Jan Hendriksen. Dit huwelijk kende voor Janna wat meer voorspoed. Het heeft dan ook heel wat langer dan haar beide vorige huwelijken geduurd, namelijk 38 jaar. Kinderen zijn er niet meer bij gekomen. Janna overleed in 1878, bijna 74 jaar oud.

Excursieverslag

De Hanzesteden van Overijssel en Zutphen

Pank van de Watering

Onder leiding van Focko de Zee zijn we keurig op tijd met een bijna volle bus vertrokken en via een binnenweg, toen waarschijnlijk een Hanzeweg, via de Velhorst en Warken naar Zutphen gereden, een belangrijke Hanzestad. Begeleid door een nog niet geheel opgewarmd zonnetje was onze eerste handeling: naar het Volkskoffiehuys op de Houtmarkt, alwaar koffie en appeltaart voor ons klaar stonden.

Na een interessante stadswandeling - wat heeft Zutphen nog veel aan oude gebouwen en andere antieke bezienswaardigheden te bieden- zijn we met de bus langs de IJssel naar Veessen gereden. Onderweg bij Voorst wist de chauffeur met veel vakmanschap ons nog in de richting van de Nijenbeek, de oude burchttoren van de hertogen van Gelre aan de IJssel te manoeuvreren. Al slingerend over de IJsseldijk vertelde onze reisleader allerlei bijzonderheden over de boerderijen, de huizen en

de waterstromen die we passeerden, maar het aller opzienbarendst waren toch wel 14 ooievaars achter een land-bouwploeg. Om kwart voor één zaten we heerlijk buiten op het terras van IJsselzicht bij Veessen te lunchen met een mooi uitzicht op het water.

Na de lunch zijn we naar Kampen gereden, naar de werf waar het naar oud model nagemaakte kogge-schip lag. Wie wist, dat de regels tussen de planken werden dicht-gestopt met mos?

Wie kan vermoeden hoe het afzien was op deze zware eikenhouten boten zonder dek, waar de koopwaar zo in het ruim werd geladen en de bemanning maar moest zien, hoe ze de nacht doorbracht? En waar het kombuis slechts bestond uit een plaat van stenen, waar de kok zijn éénpansgerecht op klaar maakte? En met zulke schuiten werd er toch maar helemaal naar Lissabon gevaren vanuit de steden aan de Oostzee. Vaak was het

ruilhandel, wat de kapitein mee terugbracht,- zout was een heel belangrijk onderdeel- maar soms ook niet, dan keerden ze leeg terug. De uitleg kregen we van twee koggeschipbouwers in twee groepen, de ene op de boot en de andere in de loods met diabeelden. Daarna wisselde de groep. Wel jammer was, dat de twee deskundigen veelal hetzelfde vertelden, waardoor de uitleg over de kogge wel wat langdradig werd. Maar het feit, dat we buiten van onze laatste consumptie konden genieten, maakte veel goed.

En toen maar weer terug- deze keer over de snelweg- naar Lochem, waar we blij en tevree naar huis zijn gegaan. Met veel dank aan de organisatoren, want het was weer helemaal de moeite waard geweest.